

INFOKOMMUNIKÁCIÓS ESZKÖZÖK AZ INTELLIGENS TÉRSÉGFEJLESZTÉSBN. AZ ORMÁNSÁGI KISTÉRSÉG.

FILÓ CSILLA – BÉRES CSABA ZOLTÁN

A térség általános jellemzése.

Földrajzi leírása

Az Ormánság -a Dráva ártere- vizes, mocsaras, lápos vidék volt. Első lakói a vizenyős területekből kiemelkedő „ormákra” építkeztek. Falvaik együttese így alkotta meg az Ormánságot. Az Ormánság hazánk történelmi kistája. Határmentisége elzárta a gazdasági fejlődés gyors folyamataitól- ugyanakkor ennek révén megőrizte táji, természeti, néprajzi, építészeti értékeit. Az itt barangoló turista az érintetlen természet és az érintetlen múlt örökségével találkozhat.

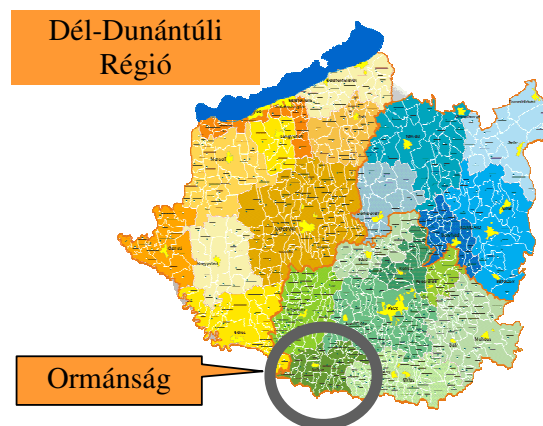
Az Ormánságban évszázadokon át református magyarok éltek. Festett kazettás templomaik az ősi magyar jelképrendszer legszebb elemeit hordozzák, az ormánsági kultúra forrás szerepét biztosítják.

Az itt élő magyarság szoros kapcsolatot tartott fenn a Drávazúg horvát falvaival. Ma a baranyai horvát falvak az élet sok területén kapcsolódnak az Ormánsághoz, ugyanakkor megőrizték nemzetiségi hagyományait, nyelvüket, viseletüket is.

A térség lakosságának egy része cigány. Falvaik sajátos kultúra jegyeit viselik, lakói az ősi cigány mesterségek művelése mellett napjaink életlehetőségeivel keresnek kapcsolatot.

A sellyei (Ormánság) kistérség Baranya megye déli részén található. A sellyei kistérség területe 570 km², néprajzilag 47 település valamint a térségfejlesztési programokba bekapcsolódott 5 község alkotja. A 21.000 fős kistérség egyetlen városa a 3.300 lelket számláló Sellye, mely központi funkciót tölt be az oktatás, a kultúra, az egészségügy és a foglalkoztatás terén is.

Földrajzi elhelyezkedése

Településszerkezet, népesedési jellemzők

A kistérséget az elaprózódott településszerkezet jellemzi, ahol a falvak lélekszáma igen alacsony. A megyében ez a kistérség, ahol az aprófalvak aránya meghaladja a 90%-ot. (Az átlagos népességszám az Ormánság területén nem éri el az 500 főt sem!).

A népességfogyás, mint az ország legtöbb területét, e kistérséget is jellemzi. A népességet illetően az Ormánságban a kedvezőtlen folyamatok már hosszú évtizedekkel korábban megindultak.

1949 után intenzív, gyors elvándorlás kezdődött, amikor a területet határsávvá nyilvánították, s mint ilyen, nem részesülhetett központi fejlesztési forrásokból. A terület elvesztette népességének egyharmadát, de valójában a veszteség jóval nagyobb volt, hiszen a fiatal generáció, az ambiciózusabb, kreatívabb vagyonosabb réteg hagyta el a térséget, s helyükre alacsony műveltségű, a térségtől eltérő viselkedésmintájú, lakosság települt be.

Gazdasági jellemzők

A KSH a kistérségek fejlettségi különbségeit vizsgálva a kistérséget a legrosszabb kategóriába, a lemaradó kistérségek közé sorolta. Az Ormánság egyike az ország kilenc leghátrányosabb kistérségének. Az infrastrukturális hiányokon túlmenően iparral, komolyabb gazdasági bázissal nem rendelkezik, intézményrendszere gyenge, s az adott földrajzi elhelyezkedés rossz mezőgazdasági adottságokkal, fejletlen gazdálkodási és művelési kultúrával párosul.

A gazdaság fejletlensége valamint az aprófalvas településszerkezet a foglalkoztatottságra is rányomja bélyegét. A kistérségben folyamatosan 30% körüli a munkanélküliségi ráta. Az itt élők elhelyezkedését az is nehezíti, hogy a munkanélküliek nagy része alacsony iskolai végzettségű, jó része csak 8 általánost (vagy még annyit sem) végzett. A térségben jellemző a kvalifikált réteg elvándorlása egyrészt a munkalehetőség, másrészt az életszínvonalbeli különbségek miatt.

Az infrastrukturális ellátottsága is kifejezi a térség elmaradottságát. A megye 8 kistérsége közül egyedül a sellyei kistérségben nem indult meg a vezetékes gáz kiépítése. A közüzemi ivóvízvezeték-hálózat jól kiépített a térségben, a közüzemi szennyvízcsatorna-hálózat kiépítettsége azonban jóval elmarad az előbbitől. A sellyei kistérségben mindössze a lakások 10,6 %-át kapcsolták be a hálózatba.

A közlekedési infrastruktúra fejletlensége komoly akadályát képezi a gazdaság fejlődésének. A térség közúthálózatának hossza jó ideje gyakorlatilag változatlan, a legszükségesebb felújítások mellett állaga folyamatosan romlik. Az Ormánságban például első illetve másodrendű főút egyáltalán nincs.

A térséget Horvátországgal közvetlenül összekötő határátkelőhely jelenleg nem üzemel. Közúti kapcsolatot a térség közelében, attól keletre a drávaszabolcsi illetve nyugatra a barcsi átkelőhely biztosít.

A térség vasúti megközelítését mellékvonalak biztosítják. Az Ormánságban vasúti szállítás több szakaszon korlátozott tengelynyomású, jelentős távolságon 20 km/h. pályasebességgel történik.

Természeti környezet, a Duna-Dráva Nemzeti Park

Dráva-menti terület sajátos élővilága, különösen növényvilága növényföldrajzi elhelyezkedésére vezethető vissza. A Dráva holtágai melletti eredeti formában megmaradt

élőhelyeken olyan különleges fajok is fennmaradtak melyek a világon, más helyen már nem lelhetőek fel.

A terület értékeit felismerve a környezet és területfejlesztési miniszter a 7/1996. (IV. 17.) KTM rendeletével védetté nyilvánította a területet, és e rendelettel létrehozta a Duna-Dráva Nemzeti Parkot.

Mezőgazdaság, ipar

Az ágazatban a nagyüzemi gazdálkodás általános válsága tapasztalható. A rendszerváltás utáni első évtized hűen tükrözi a korábbi és egyben a kormányzati szándékokat az agrárium átalakulásával kapcsolatban. A térségben az országos átlagnál sokkal rosszabb körülmények alakultak ki. A szántóföldek minősége nem éri el a 10 AK/ha átlagot sem. A volt agrár nagyüzemek néhány kivételtől eltekintve tönkre mentek. Az elmúlt időszakban, az egész térségben komoly befektetés, beruházás nem történt mely a térség foglalkoztatási gondjain enyhített volna. A fenti kényszerhelyzet miatt így a termőföld maradt az egyetlen, mely a térség lakossága nagy részének megélhetését biztosítja.

A mezőgazdasági alaptervékenységet tekintve a megtermelt termékek meghatározó részét már családi gazdaságok állítják elő. Az eltelt időszakban az ormánsági dinnye jó ízét, zamatát már az ország megismerhette.

A sellyei kistérségben az ipar soha sem volt meghatározó.

Kereskedelem

A térség aprófalvas településszerkezete a kereskedelmi ellátás szempontjából is nehézségeket okozott. A rendszerváltást megelőzően normatív állami támogatással volt csak megoldható az alapellátás biztosítása ezen térség kistelepüléseinek. A rendszerváltást követően ugrásszerűen megnőtt a kereskedelemben a kényszervállalkozások száma, így ebben a térségben is.

A térség országban belüli elhelyezkedése, az elhúzódó délszláv válság, mind abban az irányban hatottak, hogy a multinacionális cégek logisztikai útvonalai elkerülték a térséget.

A térségben működő kereskedelmi vállalkozások, és magánvállalkozók tevékenységére rányomja bélyegét a térségre jellemző, az országos átlagos kimagaslóan meghaladó munkanélküliség, illetve az ebből eredő vásárlóerő hiánya. Ezért napjainkra már tendenciaként jelentkezik, hogy a korábbi kényszervállalkozók a kistelepüléseken egymást követően zárják be üzleteiket, egyre több település néz szembe a helyi bolt hiányából adódó ellátási problémákkal.

Turizmus

A dél-dunántúli régió sokszínűségét, az idegenforgalomban jól hasznosítható természeti kincsek gazdagságát, nagy múltra visszatekintő történelmét és hagyományát kiválóan az Ormánság területe.

A térség vonzerő kínálata a régió szempontjából is meghatározó tényező, ezt bizonyítja, hogy a Dél-dunántúli turizmus marketing programja és Baranya megye turizmus fejlesztési programja külön magterületként kezeli.

A programban kiemelt fejlesztési célterület:

- Duna-Dráva Nemzeti Park területe (Ormánság)

A térség természeti vonzerejét gazdagítják a Sellye városokban található termálfürdő. A térségben húzódó Duna-Dráva Nemzeti Park területe, annak egyedülálló növény- és állatvilága különleges természeti vonzerő, melynek feltárására a drávai hajózás, a kerékpáros és a bakancsos turizmus egyaránt alkalmas.

A kedvező adottságok ellenére a térség idegenforgalma kedvezőtlen képet mutat. Ennek egyik fő oka az elzártság.

Munkaerőpiaci helyzet

A foglalkoztatás a szocializmus időszakában főként a nagyüzemi gazdálkodásra korlátozódott. E mellett sok térségi munkavállaló talált munkát a megyeszékhelyre települt vállalatoknál. A rendszerváltás utáni időszakban a gazdasági helyzet általános romlásának első vesztesei az ingázók voltak, de a termelőszövetkezetek jó része is felszámolásra került. Néhány kistelepülésen működnek gazdasági társaságok, s a kereskedelem és szolgáltatás területén megnőtt a vállalkozók száma, de a társaságok sűrűsége alacsonyabb az országos átlagnál és a területi elosztást tekintve az átlagnál koncentráltabban jelenik meg.

A nem jogi személyiségű gazdasági társaságok és az egyéni vállalkozások a térségben elszórtan vannak jelen, foglalkoztatási szempontból nem meghatározóak, és főként a kereskedelemben és a szolgáltató ágakban találhatók. A mezőgazdaság területén a vállalkozási jelleggel működő gazdálkodás egyre nagyobb teret hódít, de a foglalkoztatottsági szint jelentős növekedését ez még nem eredményezte.

Összességében a körzet az ország azon térségei körébe tartozik, amelyekben a legnagyobb foglalkoztatók a jellemzően költségvetési forrásokból működő szolgáltatások, vagyis a közigazgatás, az oktatás és az egészségügy.

Megállapítható, hogy az elmúlt egy év alatt ellentétes folyamatok zajlottak le a kistérségben. Azokban a régiókban, ahol eddig is magas volt a munkanélküliségi mutató, tovább romlott a helyzet, míg a viszonylag kedvezőbb helyzetű körzetekben javulás következett be.

A megyében a legkritikusabb helyzetű térség a sellyei, a munkanélküliségi ráta értéke az előző évben átlagosan 29,3 % volt, amely az idei évben 3,2 % ponttal tovább romlott.

Figyelmeztető jel a bejelentett munkaerő-igények és a foglalkoztatni kívánt létszám iskolai végzettség szerinti megoszlása, mivel a kereslet elsősorban alacsony iskolai végzettségű, kvalifikálatlan munkaerőre és az alacsony jövedelmet ígérő munkahelyekre koncentrálódik.

Horvát kapcsolatok

A térségben jelentős horvát nemzetiség él, akik nyelvükben, kultúrájukban megőrizték identitásukat, és kapcsolatot tartanak anyaországukkal. A drávamenti horvát települések Baranya és Somogy megyék déli részén a Dráva határfolyó mentén helyezkednek el.

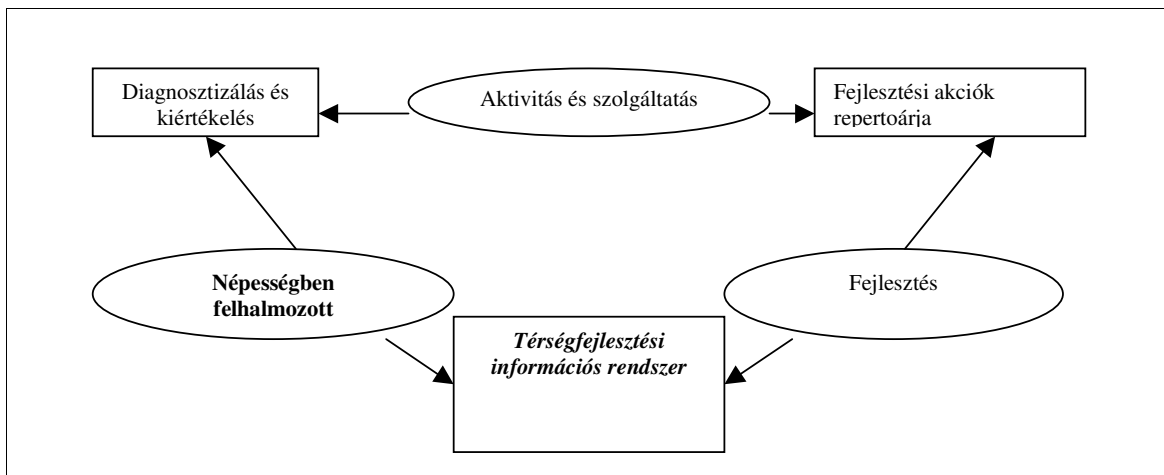
Ezek tükrében, a fő feladat

Egy jól működő gépezet kialakítása a helyi projektek támogatása és képessé tenni a helyi szereplőket arra, hogy Uniós programokra jó projektekkal pályázhassanak, gyakorlatot szerezzenek a projekt menedzselés területén. Megismerjék, elsajátítsák azokat a módszertani ismereteket, bevált gyakorlatokat, melynek révén a lakosság, a civil szféra, a fejlesztési programok érintettjei, haszonélvezőivé váljanak a fejlesztési folyamatoknak.

Ezen programok alapja a humánerőforrás fejlesztés vagyis új kompetenciákat kell szerezni a térség lakosságának, amivel be tudnak kapcsolódni az EU gazdasági folyamataiba.

Intelligens térségfejlesztési program

A program a problémák feltárását célozza elsőként és különböző partnerek közötti tapasztalatszerék révén egységes metodológiai, kutatási eljárás, információs rendszer kialakítását segíti elő. Ezen közösen kialakított bázison alapuló helyzetfelmérésből kiindulóan fejlesztési stratégiák, operatív programok kidolgozása a végső cél.

1. ábra. Térségi obszervatórium

A humánerőforrás fejlesztés stratégiai célja

Az oktatás négy alappillére

1. Megtanulni megismerni

- **Hiánya:** felmerül annak a kockázata, hogy az európai társadalom szétagolódik, és lesznek, akik a dolgok értelmezésére, és lesznek, akik a dolgoknak csak a felhasználására képesek, ill. **lesznek olyanok is, akik marginalizálódnak, vagyis elkülönülnek azok, akik tudnak, azoktól, akik nem tudnak**

- A kognitív társadalom számára az e csoportok között fellépő eltávolodás csökkentése a cél, aminek az eszköze az emberi erőforrás fejlesztés

2. Megtanulni dolgozni

- Szakképzettség helyett inkább a szakértelem dominál (rátermettség+tudás ezen felül szükséges hozzá a kommunikációs készség, a másokkal való együttműködés képessége, konfliktusmegoldó készség)

- Az egyén nem csak szereplője saját kompetenciáinak (képességeinek, készségeinek), hanem legfőbb konstruktőre is: képes tehát arra, hogy a formális intézmények által hozzá továbbított szakértelmet a saját szakmai gyakorlatában szerzett kompetenciákkal

kombinálja, ill. hogy a képzés tárgyát összekapcsolja saját személyes kezdeményezéseivel is.

3. Megtanulni másokkal élni

- Amikor az emberek olyan terveken dolgoznak együtt, amelyek kimozdítják őket megszokott kereteik közül, a különbségek vagy konfliktusok elhalványulnak, vagy el is tűnnek – új azonosulási mód alakulhat ki, amely túlmutat az egyéni rutini azt hangsúlyozva, ami közös, és nem azt, ami különbözik

4. Megtanulni élni

- A jövőre való felkészítés alapelve, hogy tájékozódási pontokat jelölünk ki, amelyekre támaszkodva érthetővé válik a világ. A világ résztvevőjeként felelős cselekvéstudat (oktatás lényeges feladata: a gondolkodás és az ítéletalkotás szabadságának megtanítása)

Ezek lesznek minden ember számára a **tudás alappillérei**: élete során: meg kell tanulnia megismerni, azaz megszerezni a dolgok megértéséhez szükséges eszközöket; meg kell tanulnia dolgozni, hogy hatni tudjon a környezetére; meg kell tanulnia együtt élni, hogy együttműködhessen a többi emberrel minden emberi tevékenységben; s végül meg kell tanulnia élni, s ez a legfontosabb, az előző három eredménye kell, hogy legyen. Természetesen a tudásnak ez a négy útja igazából szorosan összefügg, közöttük számos érintkezési pont létezik.

A hivatalos oktatás elsősorban ma Magyarországon még a megtanulni megismerni felé irányul, illetve kis mértékben a megtanulni dolgozni felé. A másik kettő leggyakrabban véletlenszerű körülmények függvénye, nem tekintették az első kettő természetes folytatásának, viszont több nemzetközi fejlesztési program is bizonyította, hogy mind a négy ismereti pillér egyforma jelentőséggel bír, és egyenlő helyet kell elfoglalnia az oktatás (iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli képzés) keretein belül ahhoz, hogy az oktatás elméleti és gyakorlati szinten is egész életen át tartó globális tapasztalata legyen az egyénnek, mint személyiségnek és mint a társadalom tagjának.

Így megállapíthatjuk, hogy társadalom hasznos tagja, a munkaerőpiac aktív szereplője és a **területfejlesztési programok közreműködő szereplője** csak abban az esetben lehet, ha megfelelő tudásokkal, kompetenciákkal bír.

E tudásbázis természetesen csak akkor bír számottevő jelentőséggel, ha használható (kreatív) tudás válik belőle.

1. A kompetenciák átválthatósága az egyének mobilitásának kulcseleme, és valódi tőkét jelent a munkaerőpiacon. A kompetenciák átválthatósága különböző eszközökkel elősegíthető (modulrendszerű képzések, kompetencia-állományok /portfoliók/ létrehozása)

2. Az egyén mobilitása az egyén azon képessége, hogy új munkahelyi környezetbe helyezkedjen és ahhoz alkalmazkodjon.

3. Az egyének munkaerő-piaci versenyképessége a mobilitás azon mértéke, amelyet az egyén bizonyítani tud egy állás megszerzésére és megtartására.

A mai térség- és vidékfejlesztés legfőbb céljai

- a tartalmas élet és az értelmes munka lehetőségeinek a megteremtése;
- az infrastruktúra (elsősorban az úthálózat, a közlekedés és a telematika) fejlesztése;
- a terület és a települések népességeltartó és -megtartó képességének növelése;

- a vidéki térségek vonzóvá tétele sokféle ember és minden korosztály lakó- munka- és üdülőhelyeként;
- a táj és a természet ökológiai értékeinek felmérése, megőrzése, a biodiverzitás megtartása;
- a hatékony és mégis környezetkímélő, fenntartható mezőgazdaság és piaci viszonyainak fejlesztése, ökológiai és biogazdálkodás;
- a helyi innovációs képességek, az ipar, a kis és középvállalkozások, a kézművesség támogatása;
- a népművészet, a hagyományok és a kulturális örökség (újra)élesztése, ápolása,
- az együttműködés, a közösségek és a civil társadalom fejlesztése.

A fentiekből kitűnik, hogy ma hazánkban a humánerőforrás fejlesztést nem tekintik a területfejlesztés alapjának, hanem csak kiegészítő eszköznek.

Az a szemlélet, amely az emberi erőforrások termelését a nem emberi erőforrások termelése mögé helyezi, több leegyszerűsítés következménye.

- a társadalmi reprodukció helyettesítése a gazdasági reprodukcióval
- a gazdasági reprodukció helyettesítése az anyagi javak termelésével
- a gazdasági reprodukció eredményei mindig látványosabbak és rövidebb idő alatt szemléltetnek

Ezt a szemléletet ökonomizmusnak (leegyszerűsítő gazdasági szemléletnek) szokták nevezni. A hiányos és hibás közgazdaságtani analógiák zavarják a társadalmi reprodukció (az összefolyamat) megértését, mert az összefolyamat számos, lényeges mozzanatát figyelmen kívül hagyják, illetve periférikus jelentőségűnek tekintik.

Az ökonomista megközelítés szemléleti korlátait világosan mutatja, hogy az emberi erőforrások termelését és újratermelését a gazdasági szempontból improduktív tevékenységek közé sorolja. Ez a szemlélet rosszul orientálja a társadalompolitikai törekvéseket, amelyek a helytelenül improduktívnak minősített területek számára rosszul súlyozott (visszafogott) újraelosztást jelentenek.

A mai területfejlesztési programokban nincs olyan sikertörténet, amely csupán a szűken értelmezett gazdasági növekedéssel megmagyarázható lenne. „Gazdaság” és „oktatás”: együtt, egyszerre, egységben ható modernizációs eszközök. Az emberi erőforrások termelésének az oktatás azonban csak az egyik, de korántsem az egyetlen feltétele.

Mindenesetre: a termékeny egyensúlytalanság, a maximális hozam szükségképpen feltételezi az emberi erőforrások (azon belül: az emberi tőke) termelésének elsőbbségét. A mindenkori fejlődés alapkövetelménye: az értékteremtő képességek termelésének meg kell előznie a képességtárgyasítások termelését.

Az emberi erőforrások termelésének a társadalmi reprodukcióban elfoglalt helyét azért nehéz megérteni, mert az emberi erőforrások termelése többszörösen összetett folyamat, amely legalább a következő, egymást elmélyítő (összegeződő) részfolyamatokból áll:

- a biológiai életképesség termelése,
- az alapadottságok (a kézben, a lábban és a fejben rejlő emberi lehetőségek) termelése,
- a szociális életképesség termelése,
- a társadalmilag szükséges általános képességek termelése,
- a társadalmilag szükséges speciális képességek termelése,

- a felnőtt életfeladatok ellátásához szükséges életvezetési képességek termelése,
- az önfejlesztési (önnevelési, önművelési, önképzési stb.) képességek termelése.

Ezek a részfolyamatok különböző – elsődlegesen emberformáló és elsődlegesen nem emberformáló – intézményekben (a családban, az iskolában, a civil társadalmi szerveződésekben stb.) mennek végbe. A folyamatok és az intézmények között bonyolult kapcsolatok szövődnek.

Ami bizonyosnak látszik: mindegyikük kiemelkedő jelentőségű értékekkel és hozzáadott értékekkel gazdagítja a társadalmi és térségi képességallokációt.

A társadalmi képességallokáció sok különböző eredetű, formájú és intenzitású emberi erőfeszítés összegeződött eredménye. Ezen belül a gazdaságilag hasznosítható emberi tőkét lehetetlen pontosan tisztán elkülöníteni. Az emberi tőke az emberi erőforrások kiiktathatatlan, szerves része, egyrészt: lehetetlen az emberi erőforrások egészétől elszigetelten kifejleszteni, másrészt: lehetetlen az emberi erőforrások egészétől elszigetelten felhasználni.

Minél gazdagabb az ember képességstruktúrája, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy ez a képességstruktúra a speciális (pl. a gazdasági) alkalmazási területeken is a maga teljességében hasznosul. A speciális képességek az általános képességeken belül léteznek. Az ember a munkájában is összes emberi képességének latba vetésével dolgozik.

Az ökonomista szemlélet alapvető tévedése, hogy úgy képzelet: az emberből – pl. az általános művelést háttérbe szorító szakképzéssel – közvetlenül munkaerőt formálhat, holott az ember a munkahelyén is ember, aki történetesen valamilyen speciális munkát végez. A specializációban nem a technikai jellegű specialitások, hanem az általános emberi képességek speciális kombinációi jelentik a tulajdonképpeni szakmai-foglalkozási tartalmat.

A fentiekből levonhatjuk azt a következtetést, hogy az emberi erőforrások (képességek) egyetemes fejlesztése és fejlődése nem ellenpontja, hanem alapja a speciális képességek fejlesztésének és fejlődésének. Ez abból a szempontból is lényeges, hogy az ember továbbképezhetősége, átképezhetősége is elsősorban iskolázottsága (általános kiműveltsége) általános színvonalától függ. Az ember életében négyszer-ötször esedékes pályamódosítás (szakmaváltás) csak a magasabb műveltség bázisán képzelhető el.

Az emberi erőforrások sokoldalú fejlesztésének és ésszerű felhasználásának jobb esélyeket kínál egy innovatív (innovációra képes és kész) társadalom, mint egy pozíciótartó (az innovációtól elzárkózó) társadalom.

Egy térség fejlődésének, ill. lemaradásának az alapja: az innovációk tömeges társadalmi jelenléte, illetve hiánya.

Innováción értjük azt az átfogó – rendszerint a szervezet egészét érintő – megújulási folyamatot, amely az új lehetőséget kiaknázó kreatív elgondolástól a felhasználói kör által elvileg, illetve helyileg új innovációs produktumig vezet.

Egy társadalom innovációs potenciálja (innovációs teljesítőképessége) egyszerre sok feltételtől függ. A feltételek egyik része az emberi, a másik része a nem emberi erőforrások körébe tartozik. A pozíciótartó társadalmakból az innovatív társadalmakba való átmenet rendszerint azon múlik, hogy az adott ország elő tudja-e teremteni a szükséges és elégséges mértékben

- az innovatív képességeket,
- az innovatív törekvéseket közvetlenül ösztönző-segítő intézményeket (pl. a bankrendszert),

- az innovációs törekvések megvalósításához szükséges pénzforrásokat (az innovációs vagy kockázati tőkét).

Az iskolázottság növelése – ezen belül az általános és a szakképzés fejlesztése – általában gazdagítja a kistérség innovációs képességét. Természetesen szem előtt kell tartanunk, hogy a pozíciótartó társadalom iskolája alapvetően pozíciótartó magatartásra, az innovatív társadalom iskolája alapvetően innovatív magatartásra nevel. Az iskolának magának is innovációs változásokon kell keresztülmennie, hogy olyan embereket bocsásson ki a falai közül, akikre (legalább)

- a rugalmas, átváltható tudás,
- a problémafelismerő és -megoldó képesség,
- a kezdeményező („vállalkozói”) magatartás jellemző.

A mai iskola ezeknek a követelményeknek csak a töredékét képes kielégíteni. De akármilyen tartalmi, szervezeti, módszertani stb. nehézségekkel terhelt is a mai iskola, az iskolázottság színvonalának általános növekedése, a különböző fokú iskolák tömeges hozzáférhetősége az innovációs esélyek szempontjából mindenképpen pozitív fejlemény legalább három vonatkozásban:

Az iskolázottsággal szükségképpen növekszik az a – valamilyen módon mindenkire kiterjedő – kulturális alapzat, amely mindenfajta társadalmi-gazdasági fejlődés elemi feltétele.

A hozzáértésnek az a minimuma, amelynek birtokában az ember képessé válik különböző innovatív feladatok szakszerű megoldására, többnyire iskolákban – közép- és felsőfokú szakképzési intézményekben – szerezhető meg. A szakképzettséget a munkatapasztalat nagymértékben elmélyítheti, de korántsem helyettesítheti. Az egyénnek fel kell készülnie élet- és munkafeladataira.

Az iskolázottság színvonalának általános emelkedése minden egyénben formálja az értelmiségi attitűdöt, ami az iskolázott embert irányadó (orientáló) személyiséggé teszi közvetlen környezetében. Nem csak az a lényeges tehát, hogy meghatározott innovatív feladatra kellő számú szakmailag felkészült személy rendelkezésre álljon, hogy tehát a kreatív elgondolást közvetlenül megvalósítsák, hanem az is, hogy a társadalom különböző csoportjaiban, szervezeteiben és közösségeiben ugyancsak kellő számban legyenek olyan irányadó személyiségek, akik – saját szakterületükön kívül is – felismerik az innovációs lehetőségeket, és képesek általában is értékelni az innovatív kezdeményezések jelentőségét, aktívan segíteni azok sikeres megvalósítását.

A „tudományos tudás” a mai, európai rendszerű oktatásban kétségtelenül nagy szerepet, hangsúlyt kap, de meglehetősen lecsupaszított, steril formában, az élettől, a gyakorlattól, a problémamegoldástól elszakítva. Ezen a téren is szükségesnek látszik egy ontológiai helyesbítés, „legalábbis azoknak” a kapcsolódási pontoknak, kiegészítéseknek a vázlatos megjelölésével, amelyek segítségével a „tudományos tudás” gondolatilag visszahelyezhető a társadalmi lét, azon belül: a társadalmi tudás egészébe. Néhány strukturális és funkcionális összefüggés felvázolását megkísérelve, csak a megoldás lehetséges irányaira mutatunk rá és a felsorolt párhuzamokkal azt hangsúlyozhatjuk, hogy a következő tendenciák kölcsönviszonyából kell kiindulnunk, ha a maga teljességében akarjuk a társadalmi tudást áttekinteni és elméletileg birtokba venni. A valóságban összetartozó, egymást feltételező folyamatokról van szó, amikor

- társadalmi és egyéni tudás,
- egyetemes és részleges (pl. az iskolai) tudás,
- tárgyiasult és eleven tudás,
- felhalmozott és aktualizált tudás,
- tudományos és nem tudományos tudás,
- definiált és nem definiált (talán nem is definiálható) tudás,
- iskolában és iskolán kívül szerzett tudás,
- ünnepnapi és hétköznapi tudás,
- differenciált és integrált tudás,
- rendezett és rendezetlen tudás,
- nyitott rendszerű és zárt rendszerű tudás,
- tradicionális és modern tudás,
- végső soron: élmény, tapasztalat és megismerés útján szerzett tudás egységéről beszélünk.

Az életre nevelő oktatásnak ezt a komplex, sokelemű és sokirányú tudást kellene „megcéloznia”, elsősorban azzal a szándékkal, hogy a szempontjából hasznos, az egyén szempontjából érdekes (az egyéni és érdeklődéshez igazodó) tudást közvetítsen.

Ha elemezzük a felsorolt párhuzamokat, láthatjuk, hogy a partikuláris tudásnak mekkora jelentősége és súlya lehet az egyén és ezáltal a társadalomfejlődésében. Amennyiben a meg levő tudásokra építve, újabb tudásokat tudunk transzferálni az egyéneknek számára (akik ez által újabb kompetenciákhoz juthatnak), akkor ez által a társadalmi tudás is nőni fog és ez lehet alapja a lassabban, fejlődő, hátrányos helyzetben levő területek fejlesztésének. De mindig alapos kutatásnak kell megelőzni azt, hogy adott területen milyen tudásokat közvetítünk, milyen kompetenciákat szeretnénk a „kezükhöz” adni, mert a tudásszintet csak alaposan kis lépésekben emelhetjük. Ennek legfontosabb eszköze a „lifelong learning”, vagyis az élethosszig tartó tanulás, melynek sarkalatos pontja az egyéni szükségletek kialakítása a magasabb szintű tudásokra.

Humánerőforrás feltárás az Ormánságban

Humánerőforrás kutatás és tervezés fontossága

A megfelelő humánerőforrás elemző/figyelő stratégia kialakítása adott régióban nagyon fontos feladat. E rendszer biztosíthatja a térségben levő vállalkozások versenyképességét (a munkaadók részéről megjelenő munkaerő-keresletet szakképzett munkaerővel töltheti fel). Lehetőség van elemezni a hátrányos helyzetűek jellegzetességeit és azokat az akadályokat, amelyek köztük és a munka világa között „nőttek”, valamint vizsgálni lehet, hogy miként tudjuk a legmegfelelőbb eszközökkel támogatni a munkaerőpiacra való belépésüket, vagy visszajutásukat.

Ezen elemzések elkészítéséhez számos különféle típusú adatra van szükség:

- Foglalkoztatási, munkanélküliségi, demográfiai -
- A társadalmi és gazdasági kirekesztettség faktorait mérő –
- A végzettséget, a megszerzett készségeket, kompetenciákat tükröző –
- Oktatási/képzési –

- Foglalkoztatási/munkaügyi infrastruktúrát leíró adatok

Majd ezeket tovább bontva

- Kor
- Nem
- Földrajzi hovatartozás
- Etnikai, nemzetiségi hovatartozás
- Fogyatékoság
- Foglalkozási típusok - (részmunkaidős, teljes munkaidős, átmeneti, szerződéses, önfoglalkoztató)

szerint jövőképet és stratégiákat készíthetünk a kistérség jövőjéről.

A kutatások első fázisa egy életmód vizsgálat volt az Ormánságban, melynek célja az volt, hogy felmérjük, hogyan gondolkodik az „ormánsági ember” önmagáról, életteréről és a mikro-régióról, ahol él.

Kérdések jellege

A kérdések három témakört öleltek föl. Az első témakör az Ormánság imázs, melyhez kapcsolódóan a kistérség értékeire, az ormánsági ember mentalitására, kultúrájára, felfogására, a térséghez való kötődésére kérdeztünk rá. A második témakör az Ormánságra, mint életterre, a kistérség társadalmi, gazdasági fejlettségre vonatkozott. A harmadik témakör pedig a térségfejlesztő társulás munkáját, ismertségét, és a lakosok politikai affinitását vette nagyító alá.

Imázs és kötődés a lakossági vélemények tükrében

A válaszadók 73%-a csak rosszat mondott az Ormánságról, semmi jó, semmi kellemes nem jut az eszükbe róla.

A „rossz” fogalmait is fokozzák, viszolyogva, vagy éppen beletörődve, tárgyiasan írják le a nyomor fokozatait, formáit.

A megkérdezettek 10%-ának jut eszébe kizárólag kellemes, jó, pozitív dolog az Ormánságról, a válaszok elsősorban a táji és építészeti adottságoknak szólnak.

14%-a volt a válaszadóknak, aki említette a térség kedvező és kedvezőtlen adottságait is, ők elsősorban a táji adottságokat pozitívan, a gazdaságiakat negatívan értékelték.

A kedvező választ adó között háromszor annyian vannak az alacsony iskolai végzettségűek (általános és szakmunkás) az érettségi, illetve felsőfokú végzettségűek válaszaival differenciáltabbak. A gazdasági aktivitás nem befolyásolta ennek a kérdésnek a megválaszolását.

A természeti értékek vonatkozásában, a megkérdezettek 67%-a tudott olyan helyeket megjelölni, amely természeti értéknek jelentős lehet az Ormánságban.

Összességében elmondható, hogy az ormánsági ember a maga fajtájáról nagyon rossz véleménnyel van az általános megítélést tekintve. Az emberek önértékelését áthatja a munkanélküliség, a szegénység, a kilátástalanság. Az ormánsági embert értéktelennek, rossznak gondolják a válaszadók. Elszomorító, ahogyan ezek az emberek saját magukról és a földijeikről vélekednek.

Az Ormánság, mint életter, a lakossági vélemények tükrében

Az emberek többsége úgy gondolja, úgy érzi, hogy jelentősen az átlag alatti az Ormánság gazdasági fejlettsége. Egy kicsi eltérés csupán csak a tendencia megítélésében mutatkozik, azaz, bár az Ormánság helyzete jelentősen romlott az elmúlt években, a válaszadók megítélése szerint a többi kistérséghez képest ez inkább átlagos mértékű romlásnak mondható. A válaszadók 68%-a nem elégedett a települése által nyújtott életkörülményekkel. Többen indokolták meg elégedetlenségüket, elsősorban a munkanélküliséggel, a rossz infrastruktúrával, a szegénységgel.

A lakosok szerint a legsürgetőbbben fejlesztésre szoruló területek az alábbiak:

- Munkahelyteremtés – 49%
- Infrastruktúra – 14%
- Településfejlesztés – 19%
- Minden, az egész falu – 13%
- Utcák, házak, porták – 3%
- Kultúra – 2%

Megkérdeztük azt is, hogy az emberek miben látják a kistérség kitörési esélyeit is, 7 válaszlehetőséget kellett rangsorolni, illetve egyéb kitörési pont megadására is lehetőség volt.

Figyelemre méltó, hogy a kérdőívezés során már beindult agrárintegrációs projektet a válaszadók többsége a legkevésbé fontos kitörési pontnak tartja, itt a módszer (a leggyakoribb érték) 7, a vadászturizmus, ökoturizmus, természetjárás a következő, a 6-os móduzzsal. A középmezőnyben a kulturális értékek megóvása és a kulturális turizmus, valamint a falusi vendégfogadás kaptak helyet. A legtöbben első helyen az ipari park létrehozását, termelő üzemek letelepítését, a hagyományos mezőgazdaság fejlesztését és az infrastruktúra fejlesztést jelölték, meg mint elsőrendű kitörési esélyt. Amennyiben a pontszámok átlagát tekintjük, úgy a sorrend a következő:

1. mezőgazdaság fejlesztése a hagyományos művelési ágakban
2. ipari park létrehozása, fejlesztése, termelő üzemek letelepítése
3. infrastruktúra fejlesztésével, vonzó élettér kialakítása
4. falusi vendégfogadás feltételeinek megteremtése
5. kulturális értékek megóvása, kulturális turizmus fejlesztése
6. mezőgazdaság fejlesztése, gyógynövények termesztése
7. ökoturizmus, vadászturizmus, természetjárás.

Hangulat, várakozások

Az emberek úgy érzik, hogy családjuk anyagi helyzete az elmúlt egy-két évben nem változott, illetve valamelyest romlott, és úgy tartják, hogy a jövőben sem fog változni. A medián értéke itt azonban szintén a 3. választ erősíti, ami azt jelenti, hogy ez emberek azért bizakodóbban tekintenek a jövőbe.

Az emberek tehát a nehéz körülmények ellenére is optimistán remélik, hogy helyzetük nem romlik, illetve 1/3-uk szerint valamelyest javulni fog a közeljövőben.

A válaszadás nem függött a lakóhelytől, sem egyéb változótól. Összességében elmondható, tehát, hogy a vagyoni helyzet mostani megítélése alapvetően meghatározza a jövőbeni várakozásokat. Sem a nem, a kor, az iskolai végzettség, de még a gazdasági aktivitás sincs rá ilyen mértékben hatással.

Következtetések, tanulságok

A kérdőív válaszaiból kiderült, hogy az emberek önértékelését, az ormánsági lét, a kistérség, mint élettér alapvetően meghatározza. Amikor a mentalitásról, és közérzetről beszélünk, tehát elsősorban a fejlesztésekről beszélünk, a kettő el nem választható egymástól. A fejlesztések és a kitörési lehetőségek megítélésében van a legnagyobb véleménykülönbség a lakosság és a szakemberek között. Ezért ezen a területen további komoly feladatok vannak, területfejlesztési és kommunikációs vetülettel egyaránt.

Miután a lakosok, pl. a turizmust és a reform – agrár fejlesztési programot (gyógynövény) az utolsó helyre tették a kitörési pontok között, míg a hagyományos mezőgazdaságot és ipart a rangsor elejére, meg kell tudnunk a miérteket.

A miértek lehetséges okai, melyek között kutakodhatunk:

Kommunikációs jellegű:

- Kommunikáció (üzenet) hiánya
- Rossz, hibás üzenet
- A kommunikáció módja, csatornája rosszul megválasztott

Tartalmi jellegű:

- Valóban nem ezek a kitörési pontok, a szakemberek rosszul választottak
- Az emberek számára nem jelent valódi megélhetést, csak kereset-kiegészítést, nem látják benne saját boldogulásukat
- A vállalkozóvá válás ebben a formában nem elég csábító.
- Nem ismerik, nem tudják, hogy „mit kíván, és mit hoz” ez a fajta termelés, vagy gazdálkodás
- Egész másban érdekeltek, és nem tudnak rugalmasan váltani a termelési módok között
- **A kistérségben élő emberek nem rendelkeznek még olyan tudásokkal sem, hogy fel tudják mérni helyzetüket. Az ipar és mezőgazdaság megteremtéséhez szakképzett munkaerőre van szükség, sajnos a térség humánpotenciálja nem erről tanúskodik.**

Ezért a legfontosabb stratégiai irány a humánfejlesztés kell, hogy legyen a térségben.

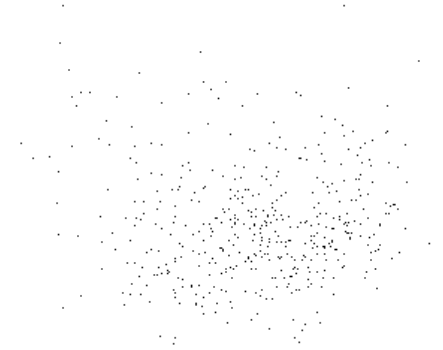
A második kérdőíves kutatás célja éppen a fentebb említettek miatt, az volt, hogy feltárjuk a terület aktív, fejlesztési projektekbe bevonható csoportjait.

A felhasznált eljárások

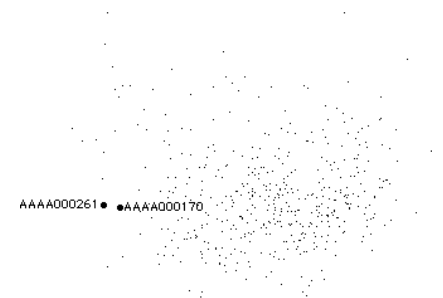
Főkomponens-analízis: az eljárás arra alkalmas, hogy több változóból „kiszűrje” azok közös komponensét. A látszólag független állításról alkotott véleményekből az eljárás során kirajzolódik egy olyan attitűd jellegű kognitív beállítódás, amelyről a válaszadó tudatosan esetleg nem is tud választ adni, de amely ott van minden egyes válasza mögött.

Multidimenziós skálázás: adott objektumokra vonatkozóan észlelt hasonlósági, vagy különbözőségi adatokból szisztematikus módon létrehoz olyan reprezentációkat, amelyek ezen objektumok észlelt viszonyát egy megfelelő dimenzió-számú geometriai térben - a lehetséges legjobb közelítő megoldás, optimális konfiguráció alapján - fejezik ki. Az eljárás eredménye egy ponthalmaz, melyben az egyes pontok úgy helyezkednek el, hogy egymás közötti távolságaik megfelelnek azon objektumok tulajdonságai közötti eltéréseknek, amelyekhez a pontok tartoznak.

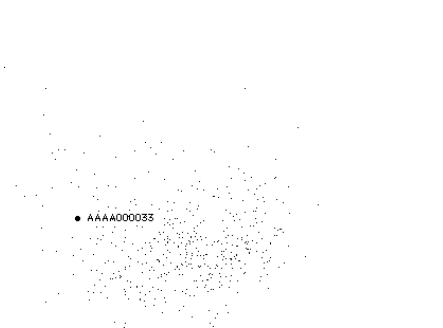
A feldolgozás után sikerült 4 csoportba szervezni a térség lakosságát a reprezentatív minta alapján.

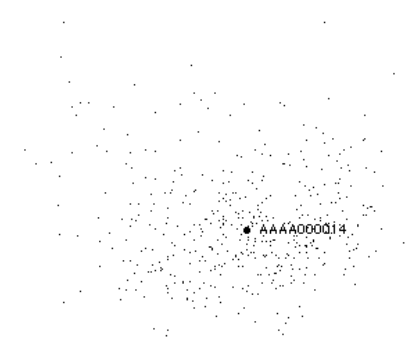
2. ábra. A pontfelhő a megkérdezett egyéneket mutatja a válaszaik szerint. Minden pont egy egyén a kérdésekre adott feleletének összességét szimbolizálja, a válaszok jellemzik élethelyzeteiket, a nehézségeket.

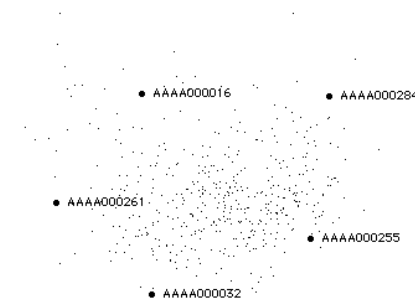
3. ábra. A két közeli pont olyan egyéneket mutat, akik válaszaik alapján hasonló sajátosságokkal rendelkeznek (hasonló élethelyzet, életmód, gazdasági helyzet).

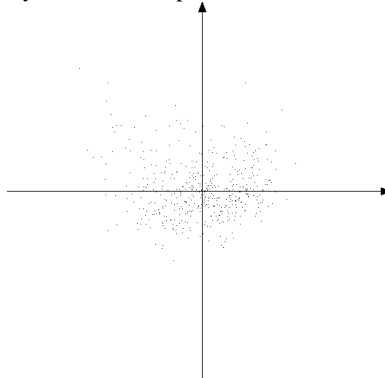
4. ábra. A pontfelhő szélén elhelyezkedő pont egy olyan személyt jelöl, aki sajátos választ adott, ezzel az adott csoport jellemzőit, csak részben hordozza, de valamely domináns jellemző alapján (gazdasági aktivitás, életkörülmény) mégis a csoport tagja.

5. *ábra.* A halmaz középtáján elhelyezkedő pont azt az egyént jelöli, aki a csoport jellemvonásait foglalja össze. (30 éves nő, mezőgazdasági szakmunkás végzettséggel, kétgyermekes családanaként 70 000Ft családi jövedelemmel, gazdasági aktivitás szerint inaktív – 1998 óta regisztrált munkanélküli, komfortos - 95m² - lakásban, háztáji- és östermelő tevékenységet nem folytat, ezen kívül nincs idegen nyelv és informatikai ismerete)

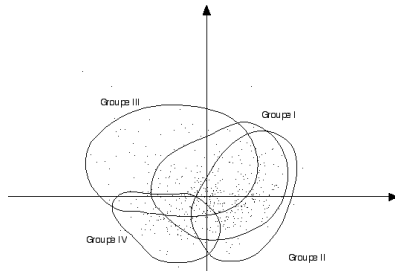
6 *ábra.* A pontfelhő szélein azok az egyének találhatóak, akik sajátosságai karakteresen elkülönülnek. (pl.:AAAA000255, 31 éves nőtlen férfi, középfokú kereskedelmi ismeretekkel beosztott alkalmazottként szüleivel közös háztartásban havi 100 000Ft-os családi jövedelemmel, 110m² lakóterületen. Ezen kívül családi gazdálkodást folytat – állattenyésztés – és alacsony informatikai ismeretekkel rendelkezik)

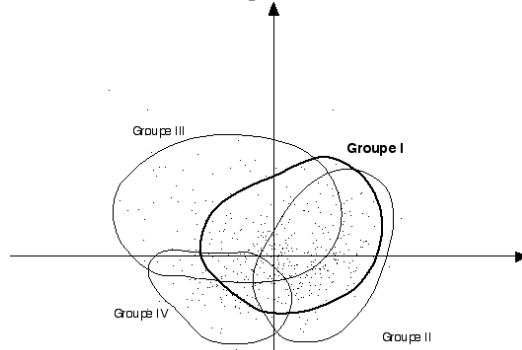
7. *ábra.* A tengelyek azokat a fő tendenciákat mutatják be, amelyek szerint az egyének megoszlanak a halmazban.

X tengely: képzettség

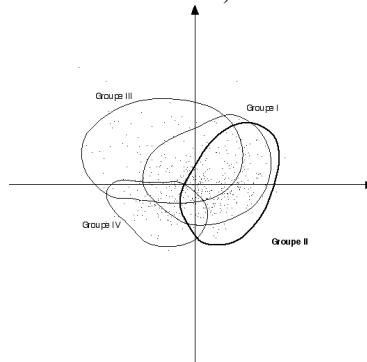
Y tengely : élettér nagysága (ingatlan alapterület, szobák száma)

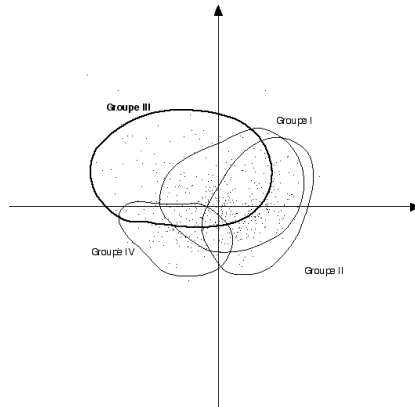
8. ábra. A csoportok kialakulása

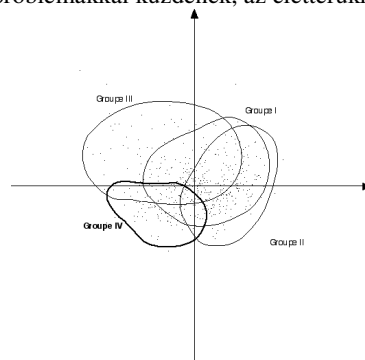
9. ábra. **1. Csoport:** fiatalabb nőtlen férfiak, több generációs együttélésben, akik földterülettel rendelkeznek, mezőgazdasági termelést folytatnak, ellenben ipari szakképzettséggel rendelkeznek. (Családi vállalkozók)

10. ábra. **2. Csoport:** képzett (érettségizett) fiatalok, többségében nők, akik bérből és fizetésből élnek (72000 - 110000), viszonylag kis élettér (2-3 szobás lakás), erre a csoportra jellemző, hogy a lakóhelyén kívül is vállal munkát.

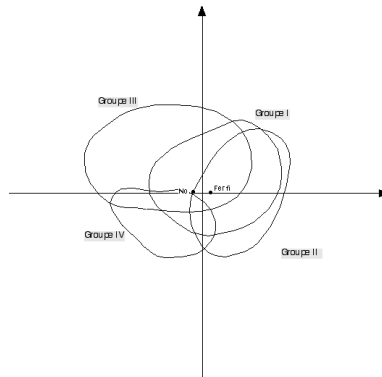

11. ábra. 3. Csoport: idős, egyedülálló (özvegy) otthonélő (anyák) inaktív egyének csoportja, 8 általános a max. iskolai végzettségük, eü. problémákkal küzdenek, az életterükre a nagy ingatlan a jellemző.

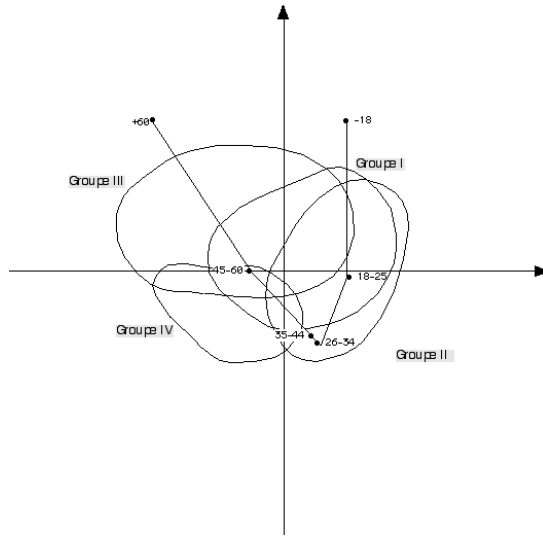

12. ábra. 4. Csoport: teljesen inaktívok csoportja, 8 ált. alatti végzettséggel, szociális és munkanélküli segélyen élők, lepusztult lakások (no fürdő, no WC).

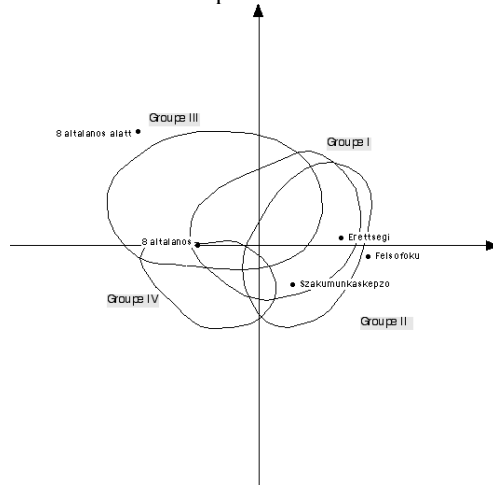
Változók szerinti elemzések

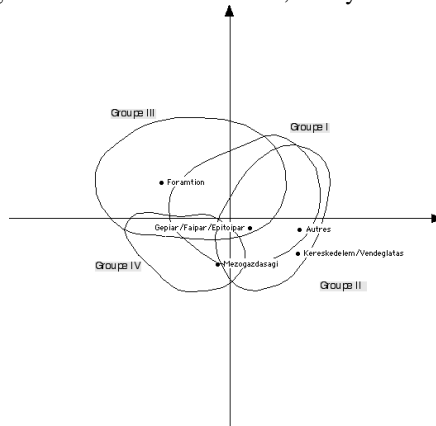
13. ábra. Nemek szerinti elkülönülés: nem jellemzői a csoportoknak

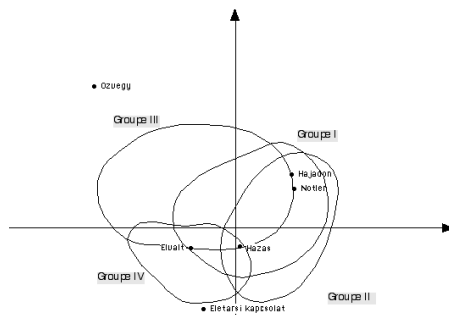
14. ábra. Csoportok korösszetétele

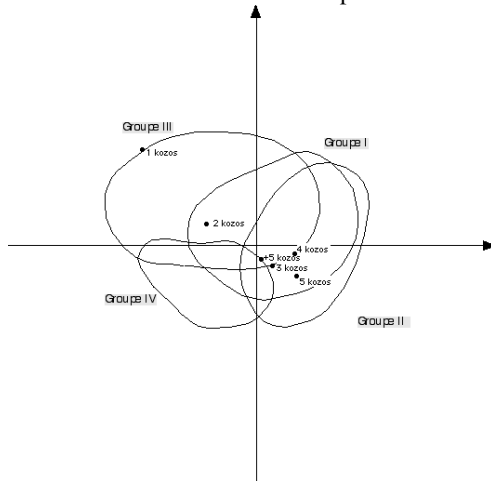
15. ábra. Végzettség szerint: ez lesz az a változó, amelyik az x tengelyt meghatározza

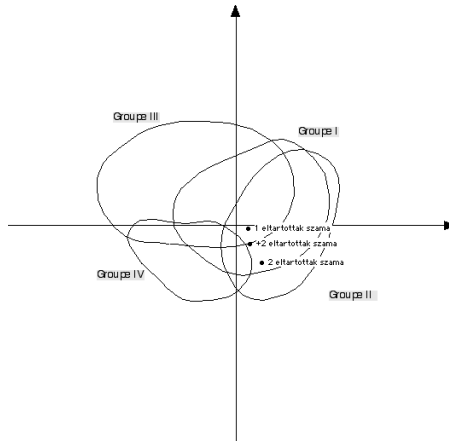
16. ábra. Szakképzettség szerinti eloszlás (a megjelölt pontok, adott szakma koncentrációját jelentik a csoportokban)

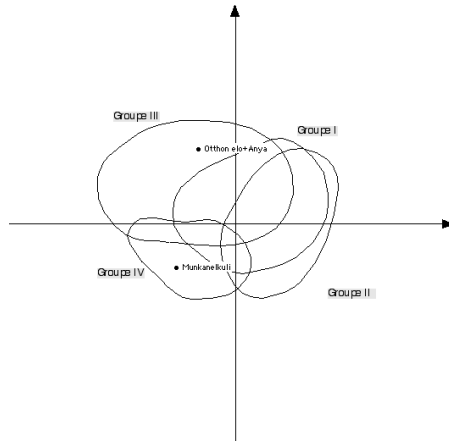
17. ábra. Családi állapot.

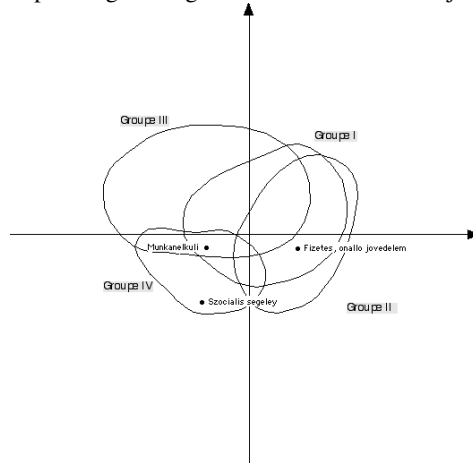
18. ábra. Közös háztartásban élők.

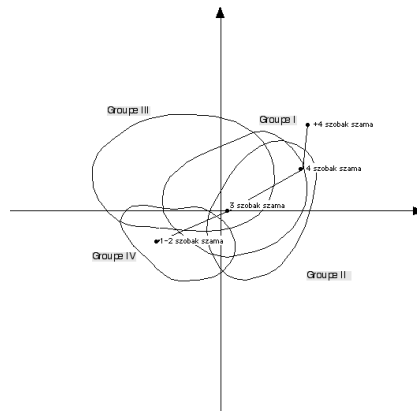
19. ábra. A családokban élőeltartottak száma.

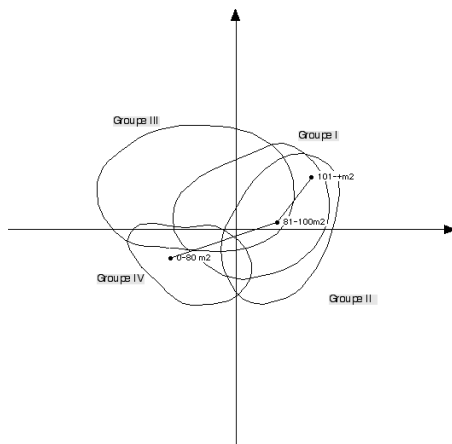

20. ábra. A csoportok gazdasági aktivitását dominánsan jellemző pontok.

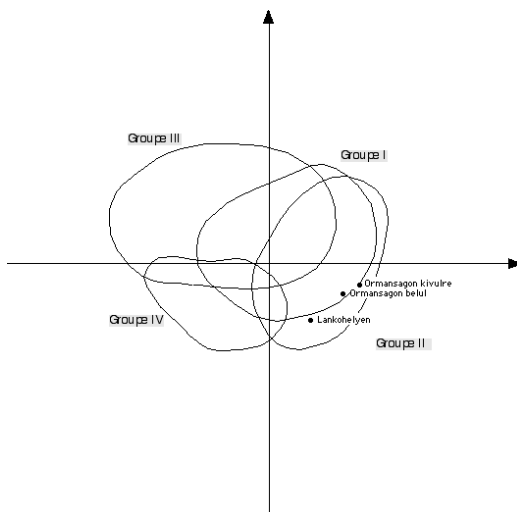

21. ábra. A csoportokban jellemző jövedelem típusok.

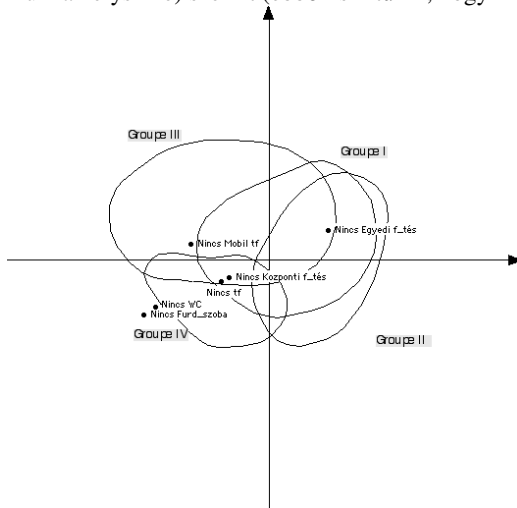

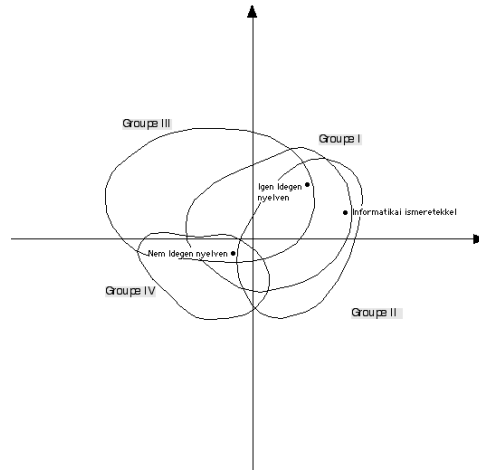
22-23. ábra. Szobák száma, élettér nagysága, mely domináns meghatározó a csoportok kialakulásában.

24. ábra. Munkahely (a munka helyszíne) szerint (ebből is kiténik, hogy mely csoportok az aktívak)

25. ábra. A lakások felszereltsége a csoportokhoz viszonyítva

26. ábra. Nyelv és informatikai ismeretek a csoportokban.

Első következtetések

A vidéki térség létrejöttét és elhatárolhatóságát valamilyen összetartó erő, kohézió határozza meg, amelyek közül a leggyakoribbak: **földrajzi viszonyok** (elzárt területek, azonos természeti formák), az **etnikai** (származási, nemzeti, nyelvi), **foglalkozási** (termelőköri), **vallási** (világnézeti, etikai) azonosság vagy hasonlóság, és az **életszínvonal** (szegénység vagy az azon alapuló politika).

E térség gondjai összetettek: **emberi erőforrással kapcsolatos**, egészségügyi, informatikai, környezeti, termelési, és közlekedési problémák. A nehézségek elemzésére, a gondok kezelésére a fenti megközelítés a legalkalmasabb, mivel először azon lakossági csoportokat kell megtalálni, akik először bevonhatóak a fejlesztési akciókba és mintául szolgálhatnak a lakosság többségének. A problémák tartós megoldásához, a fenntartható fejlődéshez az esetek többségében pedig globális megközelítés is kell. Ezt további két tényező is indokolja: Egyrészt a képzettség növelése nem képzelhető el intézményfejlesztések és a lakosság pozitív hozzáállása nélkül, másrészt nemzetiségi (roma) politikánk szempontjából pozitív diszkriminációk alkalmazásával is lehetőséget kell teremteni az itt élő nagyszámú roma lakosságnak a képzésekhez való hozzáféréshez.